ARTHA, Poona 4

उद्योगधंदे, बँकिंग, अर्थशास्त्र, व्यापार, सहकार, इत्यादि विषयांस वाहिलेलें प्रमुख मराठी वृत्तपत्र

स्थापना : १९३५

अर्थ

“ अर्थ एव प्रधानः ” इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।
—कौटिलीय अर्थशास्त्र

प्रत्येक महिन्याच्या पहिल्या व तिसऱ्या बुधवारीं प्रसिद्ध होतें.

वार्षिक वर्गणी : ६ रु.

दुर्गाधिवास, पुणें ४.

LICENCED TO POST WITHOUT PREPAYMENT
Reg. No. B. 3434. Licence No. 58.

वर्ष २७ | पुणें, बुधवार तारीख १७ मे, १९६१ | अंक १०

पाळण्याला बाशिंग ...

अेक काळ असा होता की, मुलगी पाळण्यांत असतांनाच लग्न ठरत असे, पण जमाना आतां पार बदलला आहे. लग्नापूर्वी मुलीला शिकवावें लागते नी त्यानंतर लग्नाचा खर्च करावा लागतो, त्याची तरतूद मुलगी पाळण्यांत असतांनाच विमा उतरवून करतां येते. तुम्ही हयात असा अगर नसा ठरलेल्या वेळी विम्याची रक्कम मिळणारच. उदा:- तुमचे वय २५ व तुमच्या मुलीचे १ वर्ष. दरमहा सुमारें रु. १० विम्यांत गुंतविले तर तिच्या वयाच्या २० व्या वर्षी लग्नासाठीं रु. ३,००० मिळतील. दुर्दैवानें तत्पूर्वी मृत्यू ओढवल्यास (हप्ते मात्र ताबडतोब थांबतात आणि पूर्ण पैसे त्या ठरलेल्या वेळीं मिळतातच.

विमा एजंटाला तुम्हांला किती हप्ता पडेल ते विचारा.

आयुर्विम्याला पर्याय नाहीं

भारतांतील पांच बड्या बँका

१९६० मधील प्रगति

स्टेट बँक ऑफ इंडियाचें वैशिष्टयपूर्ण महत्त्वाचें स्थान लक्षांत घेऊन, ती बँक वगळून पांच बड्या बँकांची तुलना येथें केली आहे. सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया, बँक ऑफ इंडिया, पंजाब नॅशनल बँक, युनायटेड कमर्शिअल बँक आणि बँक ऑफ बरोडा ह्या त्या पांच बड्या बँका होत. स्टेट बँक ऑफ इंडिया वगळून, शेड्यूल्ड बँकांकडील ठेवी १९६० अखेर १,३१९ कोटी रु. च्या झाल्या; १९५९ अखेर त्या १,२६६ कोटी रु. च्या होत्या. त्या ठेवीं-पैकी ४७% ठेवी ह्या पांच बड्या बँकांकडे होत्या. इन्व्हेस्टमेंट्स-मधील त्यांचा हिस्सा ४७% होता, तर दिलेल्या कर्जांत त्यांचा हिस्सा ५७% होता.

१९६० सालीं बड्या पांच बँकांकडील ठेवींत २२ कोटी रु. ची भर पडली; म्हणजे त्यांत ३·७% वाढ झाली. पांच बड्या बँकांपैकी दोन बँकांकडील ठेवींत घट झाली; पंजाब नॅशनलच्या ठेवी १४१ कोटी रु. वरून १३९ कोटी रु. वर आल्या, तर युनायटेड कमर्शिअलच्या ठेवी ८ कोटी रु. नीं घटून ८९ कोटी रु. वर आल्या. बाकीच्या तीन बँकांकडील ठेवींच्या वाढीची गति कमी झाली, तर ह्या दोन बँकांकडील ठेवींत प्रत्यक्ष घट आढळून आली.

१९६० सालीं, पांच बड्या बँकांची सरकारी रोख्यांतील गुंतवणूक २१% नें उतरली आणि कर्जें २२% नें वाढलीं. सेंट्रल बँक आणि बँक ऑफ इंडिया ह्यांच्या बाबतींत कर्जांचें प्रमाण ७५% पेक्षाहि जास्त होतें.

१९६० सालीं बँक ऑफ बरोडामध्यें हिंद बँक समाविष्ट झाल्यामुळें त्या बँकेचें भांडवल २५ लक्ष रुपयांनीं वाढलें, ह्याखेरीज पांच बड्या बँकांच्या भागभांडवलांत फरक पडला नाहीं. पांच बड्या बँकांनीं रिझर्व्हज ५० लक्ष रुपयांनीं वाढविलें, त्यापैकी एकट्या युनायटेड कमर्शिअलनेंच ३० लक्ष रु. रिझर्व्हमध्यें वाढ दाखविली; त्याचें कारण फक्त त्याच बँकेचे रिझर्व्ह भाग भांडवलापेक्षा कमी होतें. १९६० अखेर, पांचहि बँकांचे रिझर्व्ह भाग भांडवलापेक्षा जास्त झाले आहेत. त्यामुळें आतां कोणत्याच बँकेला रिझर्व्हमध्यें प्रकट रीतीनें भर घालण्याची आवश्यकता उरलेली नाहीं. बँक ऑफ इंडियानें गेलीं कित्येक वर्षें रिझर्व्ह फंडांत वाढ दाखविलेली नाहीं; गुप्त रीतीनें त्याची तरतूद केली असली पाहिजे, हें उघड आहे. भागभांडवलाइतके रिझर्व्ह झाल्यावर, नफ्यांतून रिझर्व्ह फंडाकडे रक्कम वर्ग करण्याचें बंधन बँकांवर नाहीं.

पोस्टाचीं नवीं तिकिटें

दि. ६ मे, १९६१ रोजीं कै. मोतिलाल नेहरू यांची जन्म-शताब्दि व ७ मे, १९६१ रोजीं रवींद्रनाथ टागोर जन्मशताब्दि-निमित्त पोस्टाचीं नवीं तिकिटें काढण्यांत आलीं. त्याचप्रमाणें ८, जून १९६१ रोजीं आकाशवाणी रौप्य-महोत्सव, या निमित्तानें पोस्टाचीं नवीन तीन तिकिटें निघणार आहेत.

अमेरिकेचीं परदेशांतील विमानकेंद्रें

अमेरिकेनें आठ परदेशांतील आपलीं २१ विमानकेंद्रें बंद करण्याचें किंवा त्यांचें काम कमी करण्याचें ठरविलें आहे. त्यामुळें अमेरिकन एअर फोर्समधील सुमारें १९,००० लोकांना अमेरिकेला परतावें लागेल आणि त्या सरकारची दरसाल ५० कोटी रुपयांची परदेशी हुंडणावळ वांचेल.

सहकारी बँकांचें एकत्रीकरण

महाराष्ट्र स्टेट को. बँक आणि विदर्भ को. बँक ह्यांचें एकत्री-करण झालें असून नव्या डायरेक्टर बोर्डाची सरकारनें नियुक्ति केली आहे. प्रो. गाडगीळ हे चेअरमन असून श्री. भाऊसाहेब हिरे हे व्हाइस चेअरमन आहेत. ही बँक भारतांतील सर्वांत मोठी केंद्रीय सहकारी बँक बनली आहे. अधिकृत भांडवल ५ कोटी रु., वसूल भांडवल ३·४२ कोटी रु., रिझर्व्ह फंड ५३ लक्ष रु. इतर रिझर्व्ह ४५ लक्ष रु., ठेवी २२ कोटी रु., खेळतें भांडवल ४१ कोटी रु., असे तिच्या व्यवहाराचे आंकडे आहेत.

दि बँक ऑफ सिटिझन्स लि

दि बँक ऑफ सिटिझन्स लि., बेळगांव, ह्या बँकेला ७ मे, १९६१ अखेर मोरेटोरियम देण्यांत आला आहे. ह्या बँकेची मुख्य कचेरी बेळगांव येथें असून तिच्या १५ ठिकाणीं शाखा आहेत. १९५९ अखेरच्या आंकड्यांप्रमाणें तिचेकडे २० लक्ष रु. च्या ठेवी होत्या, आणि ताळेबंदांत २ लक्ष, १५ हजार रु. तोटा दाखविलेला होता.

नटाचा राज्यप्रमुख झाला

दक्षिण आफ्रिकेचे पहिले अध्यक्ष, मि. चार्लस रॉबर्टस स्वार्ट, हे एकेकाळीं सिनेमांत नट होते. त्यांच्याखेरीज कोणत्याहि नटाला राज्यप्रमुख होण्याचा अद्याप मान मिळालेला नाहीं.

The Travancore Ogale Glass Mfg. Co., Ltd.

NOTICE

The Eighteenth Annual General Meeting of the shareholders of the company will be held at the Glass Factory premises, Registered Office, Manjummel, Alwaye, on Friday, the 9th June, at 4 p. m. to receive and adopt the Directors' Report and audited Balance Sheet and Profit and Loss Account for the year ended 31st December 1960, to sanction declaration of a Dividend, to elect Directors in place of those retiring and to appoint Auditors for the current year and fix their remuneration.

The Share Transfer Books of the Company will be closed from Monday, the 29th May to Friday, the 9th June, 1961 both days inclusive.

A member entitled to attend and vote at the meeting is entitled to appoint a proxy who will attend and vote instead of himself when poll is demanded and the proxy need not be a member.

By Order of the Board,
For OGALE BROS. (PRIVATE) Ltd.,
Managing Agents,
N. P. OGALE,
Director.

Manjummel, Alwaye,
March 29, 1961.

The Dividend, when sanctioned, will be made payable on and after July 11, 1961, to those shareholders whose names stand on the Register on Friday, the 9th June, 1961.

सध्यांचें राहाणीचें मान टिकूं शकलें, तरी मिळविली !

[मि. यूजेन ब्लॅक, जागतिक बँकेचे अध्यक्ष, ह्यांचे यु. ने. च्या युनेस्कोमधील भाषण]

"१९५० मध्यें जगांत पूर्वी ४ लोक होते त्या जागीं आतां ५ आहेत. आज ज्या जागीं ५ आहेत, त्या जागीं ४० वर्षांत १० होतील. गेल्या फक्त अर्ध्या मिनिटांत ९० अर्भकें जन्माला आलीं असतील आणि फक्त ६० लोक मृत्यु पावले असतील. म्हणजे, मिनिटाला ६० ह्या गतीनें लोकसंख्या वाढत आहे.

"३०० वर्षांपूर्वी जगांत फक्त ५० कोटी लोक होते; त्यांत मंद गतीनें वाढ होत होती; जननसंख्या मोठी असली तरी मृत्युसंख्याहि जबर होती, त्यामुळें प्रत्यक्ष वाढ बेताचीच होई. मृत्यूचें प्रमाण कमी होणें स्वागतार्हच आहे; हें प्रमाण आणखी घटतच जाणार. पण ह्यापुढें दरवर्षी हजारांतले २० च लोक मरणार असले, तर दर हजारी ४० जननसंख्येमुळें लोकसंख्या भयंकर वाढणें अपरिहार्य आहे. मृत्युसंख्या घटली, म्हणून जननसंख्या कमी होण्याचीं लक्षणें दिसत नाहींत. रोग हटविण्याचा प्रयत्न संतति हटविण्याच्या प्रयत्नांपेक्षा सोपा असतो. संततिनियोजनासाठी सोपी व स्वस्त युक्ति अजून निघालेली नाहीं.

"गरीब देशांतील राहाणीचें मान वाढविण्याचे आपले प्रयत्न लोकसंख्यावाढीमुळें निरुपयोगी ठरणार आहेत. सध्यांच्या राहाणीचें मान टिकून राहील, असें म्हणणाऱ्याला सुद्धां आशावादी म्हणावें लागेल ! निराशावाद्याला हा आशावाद मुळींच पटणार नाहीं. लोकसंख्येच्या वाढीस आळा घालतां आला नाहीं, तर आशिया व मध्यपूर्व येथील दाटीच्या वस्तीच्या देशांच्या आर्थिक उद्धाराची आशा आपणांस सोडून द्यावी लागेल. आंतरराष्ट्रीय संस्थांना ह्या बाबतींत फारसें करतां येणार नाहीं; ज्या त्या देशाच्या सरकारनेंच आपआपल्या आकांक्षांना धक्का देणाऱ्या गोष्टींवर उपाय योजायला हवेत."

मद्रास राज्यांत वृद्धापकाळचें पेन्शन

मद्रास सरकार चवथ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमापासून वृद्धापकाळचें पेन्शन द्यावयास सुरवात करणार आहे, असें राज्याचे मुख्यमंत्री श्री. कामराज ह्यांनीं जाहीर केलें आहे. जे लोक ५५ वर्षांपेक्षा अधिक वयाचे आहेत ते पेन्शनला योग्य ठरविले जातील. त्यांना दरमहा रु. २० ते २५ पर्यंत पेन्शन दिलें जाण्याचा संभव आहे. भारतामधील इतर राज्यांपैकीं केरळ व उत्तरप्रदेश ह्या राज्यांतून वृद्धापकाळच्या पेन्शनची व्यवस्था करण्यांत आली आहे.

ग्रामीण भागांतील बेकारीचा प्रश्न

नुकत्याच झालेल्या शिरगणतीवरून असें दिसून आलें आहे कीं ग्रामीण भागांतील बेकारी अंदाजापेक्षा अधिक आहे. ग्रामीण भागांत स्थानिक कामें काढून बेकारी दूर करण्यासाठी तिसऱ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमांत ५० कोटी रुपयांची तरतूद करण्यांत आली आहे. परंतु ह्या रकमेंत बरीच वाढ करण्यांत येण्याचा संभव आहे. काम करण्यास लायक अशा २० ते ३० लाख लोकांची भर रोजगार मिळवूं इच्छिणाऱ्या लोकांत पडेल असा अंदाज आहे. आधींच बिकट असलेला हा प्रश्न त्यामुळें विशेष गंभीर स्वरूप धारण करूं लागला आहे.

मि. ए. सी. क्लार्क

दि बँक ऑफ इंडियाचे एक माजी जनरल मॅनेजर मि. ए. सी. क्लार्क हे इंग्लंडमध्यें नुकतेच वयाच्या ६७ व्या वर्षीं मृत्यु पावले.

अंतराळ प्रवासाच्या प्रयोगांतील अमेरिकेचें यश

अमेरिकेनें कमांडर शेपर्ड ह्यांना एका अग्निबाणांतून पृथ्वीपासून ११५ मैल उंचीवर पाठविलें व १५ मिनिटांनीं त्यांना परत आणलें. अमेरिकेच्या ह्या यशामुळें अमेरिकेंतील लोकांना आनंद होणें स्वाभाविक आहे. पण शास्त्रीय जगतामधील तज्ज्ञांनीं रशिआच्या ह्या बाबतींतील यशाचें योग्य मूल्यमापन केलें आहे. रशिआचा युरी गागारिन हा सुमारें १॥ तास पृथ्वीभोंवतीं फिरत होता. त्याच्याजवळ १० दिवस पुरेल इतकी अन्नसामग्री होती. पृथ्वीभोंवतीं भ्रमण करीत असतांनाच ह्या गर्तापासून वेगळे होऊन पुन्हां पृथ्वीच्या गुरुत्वाकर्षणाच्या कक्षेंत येऊन व्यवस्थित उतरण्याचें बिकट कार्य रशियाच्या अंतराळयानानें पार पाडलें. त्या मानानें अमेरिकेच्या प्रयोगाचें यश कमी ठरतें असें तज्ज्ञांचें मत आहे. तथापि, रशिआ व अमेरिका ह्यांच्यांतील तांत्रिक प्रगतीचें अंतर कमी झालें आहे ह्यांत मात्र शंका नाहीं. अमेरिकेच्या प्रगतीसंबंधीं लिहितांना लंडन टाइम्सनें असें म्हटलें आहे कीं, १९५७ पासून अंतराळ प्रवासाच्या शास्त्रांत अमेरिकेला रशिआपुढें हार खावी लागली. त्यामुळें अमेरिकेंत एकप्रकारची न्यूनगंडाची भावना निर्माण झाली होती. ही भावना कमी होणें आतां शक्य होईल. डेली टेलिग्राफ हें पत्र असें म्हणतें कीं, अंतराळ प्रवासाच्या शास्त्रांत स्पर्धा करून यश मिळविण्यापेक्षा जगांत वजन वाढविण्याचे इतर मार्ग आहेत. जगांत आज असे पुष्कळ लोक आहेत कीं त्यांच्याजवळ एका वेळच्या जेवणापुरताहि शिधा नाहीं. त्यांना पृथ्वीभोंवतीं प्रदक्षिणा घालूं शकणाऱ्या उपग्रहस्थित माणसांविषयीं फारसें कांहीं वाटण्याची शक्यता नाहीं. अशा लोकांना जगण्यासाठी मदत देणाऱ्या देशाची इभ्रत सहजच वाढीला लागेल.

सिमेंटची टंचाई दूर करण्याचे प्रयत्न

गेले कांहीं महिने भारतामधील सर्वच राज्यांत सिमेंटची टंचाई भासत आहे. महाराष्ट्र सरकारनें मध्यवर्ती सरकारकडे अशी मागणी केली आहे कीं पावसाळा सुरू होण्यापूर्वी राज्याला पुरेसा सिमेंटचा पुरवठा करण्यांत यावा. सिमेंटच्या टंचाईचीं कारणें पुढील-प्रमाणें सांगण्यांत येत आहेत. सर्वच राज्यांत सिमेंटची मागणी कांहीं प्रमाणांत एकदम वाढलेली आहे. पण त्याचबरोबर सिमेंटच्या कारखान्यांतील उत्पादन मात्र बरेंच कमी झालेलें आहे. मागणी जास्त व पुरवठा अपुरा त्यामुळें नेहमींच उद्भवणारी परिस्थिति आजहि निर्माण झाली आहे. दुसऱ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमाच्या अखेरीच्या सुमाराला बांधकामाचा वेग वाढला. सार्वजनिक मालकीच्या विभागांत जीं कामें सुरू होतीं तीं पंचवार्षिक कार्यक्रम संपण्याच्या आंत पुरी करण्याची घाई उडाली. कार्यक्रमांतील उद्दिष्टें गांठण्याचा प्रयत्न करण्याच्या धडपडींत अशी घाई होणें अपरिहार्यच होतें. ह्याच सुमारास सिमेंटच्या कारखान्यांना लागणाऱ्या कोळशाच्या पुरवठ्यांत व्यत्यय आला. म्हणजे मागणी पूर्ण करण्यासाठी ज्यावेळीं कारखान्यांना अधिक उत्पादन करणें आवश्यक होतें, त्याचवेळीं त्यांचें उत्पादन कोळशाच्या टंचाईमुळें घटलें. त्यांतच वाहातुकीसाठी लागणाऱ्या रेल्वे वाघिणीहि भरपूर मिळेनाशा झाल्या. सिमेंट कारखान्यासाठी लागणारा कोळसा वाहून नेण्यासाठी पुरेशा वाघिणी मिळाल्या नाहींत. त्याचप्रमाणें कारखान्यांपासून सिमेंटच्या खपाच्या केंद्रापर्यंत सिमेंट वाहून नेण्यासहि त्या मिळाल्या नाहींत. तथापि आतां वहातुकींतील अडचणी हळूहळू कमी होऊं लागल्या आहेत. त्यामुळें कारखान्यांमधील उत्पादन वाढेल आणि सिमेंटचा वाटवहाहि नीट होऊं लागेल असा भरंवसा वाटूं लागला आहे.

प्रवरा सहकारी साखर कारखान्यानें केलेला ग्रामीण जीवनाचा कायापालट

पंतप्रधान पंडित जवाहरलाल नेहरू ह्यांनीं सोमवार ता. १५-५-६१ रोजीं भारतांतील पहिल्या यशस्वी सहकारी साखर कारखान्यास भेट दिली.

प्रवरा कारखान्याची स्थापना सन १९४९ सालीं झाली. शेतीच्या कच्च्या मालावर प्रक्रिया करून त्याचें पक्क्या मालांत रूपांतर करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणांत कारखाना उभारून तो शेतकऱ्यांनींच चालवावयाचा हा यशस्वी प्रयोग सबंध भारतांत पहिलाच होय. पद्मश्री विखे पाटील, कै. यशवंतराव टेकावडे, श्री. शंकरराव धुमाळ व त्यांचे सहकारी ही शेतकरी मंडळी पुढें आली आणि त्यांनीं हा कारखाना स्थापन करण्यास पुढाकार घेतला. प्रा. धनंजयराव गाडगीळ व श्री. वैकुंठभाई मेहता यांचें ह्या कामीं बहुमोल मार्गदर्शन झालें.

प्रवरा सहकारी कारखाना हा सन १९२५ च्या सहकारी कायद्यान्वयें रजिस्टर झालेला आहे. फक्त शेती धारण करणारा शेतकरीच या कारखान्याचा भागीदार होऊं शकतो व त्यास उत्पादक सभासद असें संबोधिलें जातें.

कारखान्याचे पोटनियमाप्रमाणें कुणाहि एका भागीदारास २५ एकरचे शेअर भागापेक्षा जास्त भाग धारण करतां येत नाहींत. २५ एकरचे भागापर्यंत कितीहि भाग धारण केले तरी एका सभासदास एकच मत देण्याचा अधिकार आहे. शेतकऱ्यांचे प्रतिनिधीच कारखान्याचा कारभार चालवितात. कारखान्याचे ८० टक्के सभासद एक किंवा दोन-तीन एकर उंसाची शेती असलेले लहान लहान शेतकरी आहेत. कारखान्याचे सुमारें १,५०० सभासद आहेत आणि राहुरी, संगमनेर व श्रीरामपूर या तालुक्यांतील ४१ गांवांचा समावेश या कारखान्याचे कार्यक्षेत्रांत केलेला आहे.

पद्मश्री विखेपाटील हे हल्लीं प्रा. ध. रा. गाडगीळ यांचे ऐवजीं चेअरमन म्हणून काम पाहात आहेत. पद्मश्री विखे पाटील हे या भागांतील अतिशय जुने सहकारी कार्यकर्ते आहेत. १९२० सालापासून ते सहकारी चळवळींत काम करीत आहेत.

सुरुवातीच्या काळांत या संस्थेस सहकारी खात्याकडून मान्यता मिळविण्यास अतिशय त्रास झाला. अशा प्रकारें शेतकरी मंडळींना इतकी मोठी कारखानदारी चालवितां येणार नाहीं असा बऱ्याच सरकारी वरिष्ठ अधिकारी मंडळींचा समज होता. औद्योगिक कायद्यान्वयें भारत सरकारकडून परवाना मिळविण्यासाठी (इंडस्ट्रिअल लायसेन्स) ३-४ वर्षे प्रयत्न करावे लागले. तथापि कारखान्यास मान्यता मिळाल्यानंतर मात्र राज्य सरकार आणि भारत सरकार यांनीं या कारखान्यास आर्थिक बहुमोल मदत केली व सतत करीत आलेले आहेत. मुंबई राज्य सरकारच्या मदतीशिवाय कारखाना उभारणें व यशस्वी करणें तर अशक्यप्राय होतें.

मुंबई राज्य सहकारी बँकेच्या चालकांनीं प्रथमपासून या कार्यास चालना देण्यास फार मदत केली.

राज्य सरकारनें प्रयोग म्हणून या कारखान्यास प्रथम सहा लक्ष व नंतर १० लक्ष रुपये देऊन भागीदारी करण्याचें मान्य केलें.

इंडस्ट्रियल फायनान्स कॉर्पोरेशनकडून कारखान्यास प्रथम २० लक्ष रु. व तदनंतर १५ लक्ष रुपये कर्ज मिळालें.

प्रवरा कारखाना लोकप्रतिनिधींनीं चालवून कल्पनातीत यशस्वी केल्यामुळें सरकारचाहि सहकारी चळवळीकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन आमूलाग्र बदलला. नवीन साखर कारखान्यास परवाना देतांना प्रथम सहकारी कारखान्यास परवाना द्यावयाचा, असें धोरण भारत सरकारनें मान्य केलें आहे.

प्रवरा कारखाना यशस्वी झाल्यामुळें महाराष्ट्रांत गेल्या १० वर्षांत १४ सहकारी कारखाने प्रत्यक्ष चालू असून साखर उत्पादनाचें काम करीत आहेत. नवीन ६ कारखान्यांना परवाने मिळाले असून ते उभारणीचें काम हल्लीं चालू आहे. येत्या ३-४ वर्षांत महाराष्ट्रांत सुमारें २० सहकारी साखर कारखाने चालू असलेले दिसतील.

महाराष्ट्रांत उत्पादन होणाऱ्या साखरेपैकीं ५० टक्के साखर सहकारी कारखाने उत्पादन करीत आहेत आणि येत्या २-३ वर्षांत हें प्रमाण ७० टक्क्यांपर्यंत जाईल. सहकारी कारखानदारीमुळें हजारों तंत्रज्ञांना व कुशल व निमकुशल कामगारांना काम मिळण्याची सोय झाली आहे. सहकारी कारखान्यावर सुमारें २ लक्ष कामगार-कुटुंबियांचा आणि ३ लक्ष शेतकऱ्यांचा प्रपंच हल्लीं अवलंबून आहे. महाराष्ट्राची भूमि ही ऊंसउत्पादनाला अतिशय अनुकूल अशी आहे.

प्रवरा कारखान्याचें यश पुढील १-२ उदाहरणांवरून अजमावितां येईल.

प्रवरा कारखान्यानें इंडस्ट्रियल फायनान्स कार्पोरेशन ऑफ इंडिया कडून एकूण रक्कम रु. ३५ लक्ष रुपयांचें कर्ज घेतलें होतें तें कर्ज फेडण्याची मुदत १९६३ पर्यंत होती. परंतु या मुदतीपूर्वीच कारखान्यानें सन १९६० सालांत सर्व कर्जाची फेड केली आहे.

महाराष्ट्र राज्य सरकारकडून १० लक्ष रु. भाग भांडवल म्हणून कारखान्यानें घेतले होते तेहि भांडवल कारखान्यानें सरकारला परत केलें आहे.

कारखान्यानें आतांपर्यंत भारत सरकारला कराच्या रूपानें (एक्साईज ड्यूटी) एकूण तीन कोटी, नऊ लक्ष, सत्तर हजार आणि राज्य सरकारला 'केन सेस' या रूपानें अडुसष्ट लक्ष, सडुसष्ट हजार, दोनशें रुपये दिलेले आहेत.

गेल्या वर्षापासून प्राप्तीकराहि कारखान्यास लागू झाल्यामुळें कारखान्यानें गेल्या वर्षी चार लक्ष, अडुसष्ट हजार सहाशें सरकारला प्राप्तिकराचे दिलेले आहेत. कारखान्यामुळें केवळ शेतकऱ्यांना आपल्या कच्च्या मालाची योग्य किंमत मिळूं लागली. कामगारांना शाश्वत रोजगार मिळूं लागला. एवढेंच नव्हे तर सरकारचे उत्पन्नांतहि फार मोठी भर पडली आहे.

कारखान्यानें कारखान्याच्या हद्दींत ५ हायस्कुलें चालविलीं असून त्यामुळें ग्रामीण भागांत खेड्यांतील मुलांमुलींना दुय्यम शिक्षण घेण्याची संधि उपलब्ध झालेली आहे. हीं हायस्कुलें चालविण्याकरितां कारखाना ज्या तऱ्हेनें रक्कम उभी करतो तीहि वैशिष्ट्यपूर्ण आहे. दर टनामागें चार आणे या प्रमाणें शेतकऱ्याकडून शिक्षणकार्यासाठी वर्गणी म्हणून घेतली जाते व अशा तऱ्हेनें दरवर्षी ५०,०००-०० रु. शिक्षण कार्याप्रीत्यर्थ जमा होतात.

प्रवरा कारखान्याच्या पुढाकारानें आणि नगर जिल्ह्यांतील इतर सहकारी कारखान्यांच्या मदतीनें श्रीरामपूर येथें आर्टस, सायन्स व कॉमर्स कॉलेज गेल्या वर्षापासून स्थापन केलें आहे.

कारखाना सुरू होण्यापूर्वी कारखान्याचे हद्दींत विहिरींची संख्या २८८ होती ती आतां १,५३१ झाली आहे.

कारखाना सुरू होण्यापूर्वी ३२ इंजिनें व आतां कारखान्याच्या हद्दींत १,००५ इंजिनें आहेत.

अर्थ

बुधवार, ता. १७ मे, १९६१

संस्थापक :
प्रा. वामन गोविंद काळे

संपादक :
श्रीपाद वामन काळे

इंडस्ट्रिअल फायनॅन्स कॉर्पोरेशनचें कार्य

मध्यवर्ती सरकारच्या इंडस्ट्रिअल फायनॅन्स कॉर्पोरेशननें खाजगी मालकीच्या उद्योगधंद्यांना आतांपर्यंत १०० कोटी रुपयांपेक्षा अधिक कर्जे मंजूर केलेलीं आहेत. भारताचे औद्योगीकरण झपाट्यानें व्हावें म्हणून ह्या कॉर्पोरेशनची स्थापना १३ वर्षांपूर्वी करण्यांत आली. कॉर्पोरेशननें मदत केलेल्या उद्योगधंद्यांत साखरेच्या कारखान्यांचा क्रम पहिला लागतो. त्यांतहि सहकारी साखर कारखान्यांना अधिक मदत देण्यांत आलेली आहे. साखरेच्या धंद्याला आतांपर्यंत २९.३७ कोटी रुपयांचीं कर्जे देण्यांत आलेलीं आहेत. त्यानंतर पुढील धंद्यांचे अनुक्रम लागतात. कापड गिरण्या १५.७ कोटी; कागद ११.८८ कोटी; रासायनिक कारखाने १०.७८ कोटी; एंजिनिअरिंग १०.६२ कोटी; सिमेंट ६.६७ कोटी; काच ४.९६ कोटी; लोखंडाव्यतिरिक्त धातू ३.३३ कोटी व इतर ७.७७ कोटी. १९५५ सालीं इंडस्ट्रिअल फायनॅन्स कॉर्पोरेशनच्या कायद्यांत दुरुस्ती करण्यांत आली. कॉर्पोरेशनच्या कार्याचा विस्तार व्हावा असा हेतु त्यामागें होता. त्यानंतर कॉर्पोरेशनचा कारभार पाहण्यासाठी पूर्ण वेळ काम करणारा एक अध्यक्ष नेमण्यांत आला. त्याचा अपेक्षित परिणाम होऊन कॉर्पोरेशनचें कार्य चांगलें वाढीस लागलें. १९४८ ते १९५५ ह्या कालखंडांत कॉर्पोरेशननें २८.७ कोटी रुपयांचीं कर्जे मंजूर केलीं होतीं व त्यांपैकी १४.५ कोटींची वांटणी करण्यांत आली होती. १९५५ पासून आतांपर्यंत ७३.१० कोटी रुपयांचीं कर्जे मंजूर करण्यांत आलीं व त्यांतील ४१.६२ कोटी रुपयांचीं कर्जे प्रत्यक्ष वांटण्यांत आलीं. ह्यावरून कॉर्पोरेशनच्या कार्याच्या वाढत चाललेल्या पसाऱ्याची कल्पना करतां येईल. भारताच्या औद्योगीकरणाला कॉर्पोरेशनकडून चांगला हातभार लागत आहे, असें म्हणण्यास हरकत नाहीं.

अमेरिकेच्या मदतीची बदलती पार्श्वभूमि

भारतामधील अमेरिकेचे माजी वकील आणि सध्यांचे हंगामी सेक्रेटरी ऑफ स्टेट मि. चेस्टर बौल्स ह्यांनीं अमेरिका परदेशांना देत असलेल्या मदतीबद्दलचे आपले विचार व्यक्त केले आहेत. ह्या विषयावर अमेरिकेमधील टेलिव्हिजनवर एक परिसंवाद योजण्यांत आला होता व त्या परिसंवादांत मि. पॉल हॉफमन, कु. बारबरा वार्ड, श्री. बी. के. नेहरू, इत्यादींनीं भाग घेतला होता. मि. हॉफमन संयुक्त राष्ट्रसंघटनेच्या खास मदतनिधीचे माजी डायरेक्टर आहेत. कु. वार्ड ह्या ख्यातनाम अर्थशास्त्रज्ञ आहेत आणि श्री. बी. के. नेहरू हे भारताचे कमिशनर जनरल फॉर इकॉनॉमिक अफेअर्स आहेत. मि. बौल्स आपल्या भाषणांत म्हणाले कीं, परदेशांना मदत देण्यासंबंधींच्या अमेरिकेच्या पूर्वीच्या धोरणांत काहीं फार मोठे दोष होते. परदेशांना मदत देतांना अमेरिका फक्त एकाच मुद्याचा विचार करीत असे. मदत घेणाऱ्या देशाला कम्युनिझमपासून धोका असेल तर त्या देशाला ताबडतोब मदत करण्यांत येई. तसा धोका नसेल तर मदत मिळत नसे. पण अशा तऱ्हेनें देशांना 'विकत घेणें' शक्य होणार नाहीं, असें केनेडी राजवटीचें मत आहे. निदान कोणताहि देश स्वतःला कायम विकून घेणार नाहीं अशी आतां अमेरिकेची खात्री झाली आहे. केनेडींच्या सरकारचें धोरण तीन मुद्यांच्या बाबतींत भिन्न असेल. (१) मदतीनें काय साधावयाचें ह्याची स्पष्ट कल्पना ठरविण्यांत येईल. (२) मदतीचा कार्यक्रम दीर्घ कालावधीचा असेल; एक एक वर्षापुरता तो ठरविण्यांत येणार नाहीं. आणि (३) जे देश आपल्या पायावर उभे राहण्याचा प्रयत्न करीत असतील त्यांना मदत देण्यावर अधिक भर देण्यांत येईल. त्यामुळें मदत घेणाऱ्या देशाची प्रतिष्ठा वाढीला लागेल.

मध्यप्रदेशाच्या राजधानीसाठी मदतीची मागणी

हिंदमधील राज्यांची पुनर्घटना करण्यांत आल्यावर मध्यप्रदेश राज्याला आपली राजधानी भोपाळ येथें नव्यानें स्थापन करण्याची पाळी आली. परंतु भोपाळ येथें राजधानीला जरूर त्या प्रकारच्या सोयी नव्हत्या. त्यामुळें १३ कोट रुपये खर्चून जरूर त्या सोयी व सुधारणा करण्यासाठी एक योजना आंखण्यांत आली. आतांपर्यंत ६ कोटी रुपये खर्च करण्यांत आले असून राज्य सरकारनें भारत सरकारकडे मदतीची मागणी केली आहे. राजधानींत सचिवालय, राजभवनाची सुधारणा, विधानसभेची इमारत, आमदारांना निवासस्थानें, इत्यादींसाठी इमारतींची आवश्यकता आहे. ह्या इमारतीवर होणारा खर्च अर्थातच अनुत्पादक आहे. इमारतीसाठी होणारा खर्च मध्यवर्ती सरकारनें द्यावा अशी मागणी राज्य सरकारतर्फे करण्यांत आली आहे. त्याशिवाय राहण्यासाठी बांधण्यांत येत असलेल्या इमारतींच्या खर्चापैकी ५० टक्के खर्चाचीहि मागणी करण्यांत आली आहे. तिसऱ्या व चवथ्या श्रेणीच्या नोकरवर्गासाठी ३ हजार बिऱ्हाडांच्या जागा बांधण्यांत आल्या आहेत व आणखी १,२०० जागा बांधल्या जात आहेत. त्याशिवाय प्रमुख अधिकाऱ्यांसाठी १२० बंगले बांधण्यांत आले आहेत. ह्या सर्व इमारती भारत सरकारकडून कर्जाऊ रकमा घेऊन बांधावयाच्या म्हटलें तर मध्यप्रदेश सरकारला तें जमण्यासारखें नाहीं, असें सांगण्यांत येत आहे. कारण, कर्जाऊ रकमेवर व्याज द्यावें लागेल आणि मुद्दलाचे हप्तेहि चुकवावे लागतील. राज्य सरकारांना कांहीं विलक्षण परिस्थितीला तोंड द्यावें लागत असल्यास त्यांना खास मदत देण्यांत यावी, अशी सूचना पहिल्या फायनॅन्स कमिशननें केली आहे. तिचा आधार मध्यप्रदेश सरकार घेत आहे.

पोरबंदर बंदराची सुधारणा—पोरबंदर बंदराची सुधारणा करून तें बारमाही बंदर म्हणून उपयोगांत आणण्यासाठी गुजरात सरकारनें एक योजना आखली आहे. ह्या कामाची प्राथमिक तयारी ह्याच वर्षी करण्यांत येईल व पुढील वर्षी मुख्य कामाला प्रारंभ होईल. संपूर्ण योजनेसाठी १ कोट रुपये खर्च येईल.

सरकारचीं कर्जें कोणीं घेतलीं आहेत ?

व्यक्तींच्या नांवावर फक्त ४·७%

मार्च, १९६० असेरच्या आकड्यांवरून मध्यवर्ती व राज्य सरकारांच्या कर्जरोख्यांची मालकी कोणाकडे आहे, हें दिसून येतें :—

	कोटी रु.	एकूणशीं प्रमाण %
१ मध्यवर्ती व राज्यसरकारें	२६२·९	१०.२
२ रिझर्व्ह बँक	४६६·९	१८·१
३ व्यापारी व सहकारी बँका	७३२·५	२८·४
४ ला. इं. कॉर्पोरेशन	३०५·७	११·८
५ इतर विमा–संस्था	२८·७	१·४
६ प्राव्हिडंट फंड्स	१७३·२	६·७
७ इं. फि. कॉर्पोरेशन व स्टे. फि. कॉर्पोरेशन्स	३·२	०·१
८ रिझर्व्ह बँक (इतरांचीं खातीं)	४१·२	१·६
९ भारताबाहेरील	३४·५	१·३
१० इतर	५३१·७	२०·६

सरकारी मालकीपैकी मध्यवर्ती सरकारकडे फक्त ५ कोटी रु. चीं कर्जें असून बाकीच्या २५८ कोटी रु. चे कर्जरोखे राज्यसरकारें धारण करीत आहेत. रोख शिलकांची गुंतवणूक, सिंकिंग फंड, जमीनदारी अबॉलिशन फंड, फॅमीन रिलीफ फंड, घसारा फंड, वीज रिझर्व्ह फंड, इत्यादींच्या रकमांची ती गुंतवणूक आहे. कोष्टकांतील तिसऱ्या बाबीमध्यें ६८८ कोटी रु. शेड्यूल्ड बँकांचे, १० कोटी रु. बिगर शेड्यूल्ड बँकांचे आणि ३४ कोटी रु. सहकारी बँकांचे आहेत. दहाव्या बाबींची छाननी केली, तर त्यांतील बहुतेक रकम ट्रस्ट्स, स्थानिक स्वराज्य संस्था, जॉइंट स्टॉक कंपन्या, इत्यादींच्या वतीनें गुंतविलेली होती. व्यक्तींनीं घेतलेल्या सरकारी रोख्यांची किंमत फक्त १२२ कोटी रु. म्हणजे एकूण रोख्यांच्या ४·७% भरेल.

दि म्हैसूर किर्लोस्कर लि.,

दि म्हैसूर किर्लोस्कर लिमिटेडनें प्रत्येकी रुपये १०० (शंभर) चे १५,००० इक्विटी शेअर्स व प्रत्येकी रुपये १०० (शंभर) चे २५,००० रिडीमेबल क्युमिलेटिव्ह पार्टिसिपेटिंग प्रेफरन्स शेअर्स काढण्याचें ठरविलें आहे. प्रेफरन्स शेअर्सची परत खरेदी दि. ३० जून, १९७५ पूर्वी व दि. ३० जून, १९८० नंतर होणार नाहीं. ज्या वेळीं कंपनी इक्विटी शेअर्सवर १२½ टक्क्यांपेक्षा कमी नफ्याची वांटणी जाहीर करील त्या वेळीं प्रेफरन्स शेअर्सवर ठराविक ८ टक्के मिळतील. जर कंपनीनें १२½ टक्क्यांपेक्षा जास्त पण १५ टक्क्यांपेक्षा कमी नफा इक्विटी शेअर्सवर जाहीर केला तर प्रेफरन्स शेअर्सवर ९ टक्के; व इक्विटी शेअर्सवर १५ टक्क्यांपेक्षा जास्त नफा जाहीर केला तर प्रेफरन्स शेअर्सवर १० टक्के मिळतील. प्रेफरन्स शेअर्सवरील ही जास्तींत जास्त नफ्याची वांटणी असेल. कंपनीच्या वाढीच्या योजना व कार्यक्रमास पैसा पुरविणें हा या योजनेचा हेतु आहे.

दि. १५ मे, १९६१ रोजीं सकाळीं १०–३० वा. वर्गणीदारांची यादी उघडून दि. १७ मे, १९६१ रोजीं किंवा डायरेक्टरांच्या मर्जीनुरूप त्यानंतरहि दुपारीं ३ वाजतां बंद करण्यांत येईल. किमान ८ (आठ) विभाग (शेअर्स) किंवा त्याच्या पटीच्या प्रमाणांत मागणींचे अर्ज केले पाहिजेत. या ८ (आठ) विभागाच्या प्रत्येक गटांत ३ (तीन) इक्विटी शेअर्स व ५ (पांच) प्रेफरन्स शेअर्स असतील.

शिक्षा झालेल्या गुन्हेगारांसाठी शाळेचा प्रयोग

बिहार सरकारनें ४ वर्षांपूर्वी एका धाडसी प्रयोगाची सुरुवात केली होती. कोर्टांत शिक्षा झालेल्या गुन्हेगारांसाठी हजारीबाग येथें सरकारनें एक हायस्कूल स्थापन केलें. हा प्रयोग यशस्वी झाल्याचें आढळून आलें आहे. गुन्हेगारांची सुधारणा करण्यासाठी अलीकडे तुरुंगांत व बाहेर अनेक प्रकारचे प्रयत्न करण्यांत येत असतात. पण गुन्हेगारांना शिक्षण देण्यासाठी हायस्कूल स्थापन केल्याचें आशिआ खंडांतील हें पहिलेंच उदाहरण आहे. बिहारमधील तुरुंगांत शिक्षा भोगीत असलेल्या कोणत्याहि गुन्हेगाराला हजारीबाग येथील शाळेंत प्रवेश दिला जातो. मात्र त्याची वागणूक चांगली असली पाहिजे आणि कांहींतरी शिकण्याकडे त्याचा कल असला पाहिजे. शाळेंत प्रवेश करण्यासाठी गुन्हेगारानें कोठला गुन्हा केला आहे त्याचा विचार करण्यांत येत नाहीं. गुन्हेगार विद्यार्थ्यांना सरकारच्या सेकंडरी बोर्ड सर्टिफिकेटच्या परीक्षेला बसून दाखलाहि घेतां येतो. पुष्कळसे विद्यार्थी अशा तऱ्हेनें बोर्डाची परीक्षा पास झालेले आहेत. गुन्हेगारांसाठी चालविलेल्या ह्या शाळेंत वाचनालय, वादविवाद मंडळ, नाट्य मंडळ, इत्यादी संघटना आहेत. त्याशिवाय सामाजिक सेवेवर अधिक भर देण्यांत येत असतो. हजारीबाग येथील प्रशाळेंत सध्यां १०० विद्यार्थी आहेत. त्यांना शिकविणारे शिक्षक मूळचे गुन्हेगार पण पदवी संपादन केलेले असे आहेत. पण शाळेंतील कांहीं अभ्यासक्रम शिकविण्यासाठी तज्ज्ञ व लायक शिक्षकांची गरज आहे. तसें शिक्षक मात्र शाळेला मिळूं शकत नाहींत. बोलून चालून गुन्हेगारांसाठी चालविलेल्या शाळेंत बाहेरच्या जगांतील शिक्षक येण्यास नाखूष असतात हें साहजिक आहे. अशा शिक्षकांना चांगला पगार देण्यांत यावा अशी सूचना करण्यांत आली आहे.

श्री. भाभा ह्यांच्या विवेचनाची प्रतिक्रिया

इंडियन बँक्स असोसिएशनच्या गेल्या वार्षिक सभेंत श्री. सी. एच. भाभा ह्यांनीं हिंदी बँकांतील कर्मचारी इतर देशांतील कर्मचाऱ्यांपेक्षा कितीतरी कमी दिवस व कमी तास काम करतात, हें दाखविण्यासाठी तुलनात्मक आंकडे दिले. कमी काम म्हणजे सुबत्ता आणि समाधान, असें समीकरण मांडलें, तर हिंदी कर्मचाऱ्यांइतके सुखी इतरत्र आढळणार नाहींत; वर्षांतून अनेक महिने किंवा महिन्यांतून अनेक आठवडे व दिवस काम करावें न लागणारे लोक आदर्श ठरतील. वास्तविक ते दरिद्री, बेकार कां असेनात ! कार्यक्षमतेला आवश्यक तेवढें आर्थिक स्वास्थ्य मिळवून देणारें वेतन आणि विश्रांतीचा वेळ घालविण्यासाठी खर्च करायला उपलब्ध पैसा आहे किंवा नाहीं, हा महत्त्वाचा प्रश्न श्री. भाभा यांनीं उपेक्षिला असल्यानें त्यांच्या विवेचनांत एकतर्फीपणा आला आहे अशी त्याची प्रतिक्रिया व्यक्त करणारा एक लेख आम्हीं आजच्या अंकांत प्रसिद्ध केला आहे.

भारतांत संपूर्ण स्वदेशी मोटार

आगाऊ ठरल्याप्रमाणें सरकारी कारखान्यांतून १९६३ सालीं ' संपूर्ण स्वदेशी ' मोटारी तयार होऊं लागतील. सरकारचा अंतिम निर्णय निश्चित झाल्यावर प्रत्यक्ष कारखाना उभारून मोटारी तयार होण्यास निदान अठरा महिने जावे लागतील. त्यासाठी भारत सरकारनें एक कमिटी नेमली आहे. तिच्या अहवालावर विचार होऊन मग सरकार याबाबत असेरचा आपला निर्णय घेईल, असें उद्योगमंत्र्यांनीं स्पष्ट केलें आहे.

बँक कर्मचाऱ्यांचे कामाचे तास

श्री. भाभा ह्यांच्या आंकडेवारीची दुसरी बाजू

'अर्था'च्या दि. १९–४–१९६१ च्या अंकांत आलेली पृष्ठ ८१ वरील माहिती वाचली.

श्री. सी. एच. भाभा यांनीं दिलेली आंकडेवारी फसवी वाटते. निरनिराळ्या देशांतील बँक-सुट्टयांचा तपशील देतांना भारतांत एका वर्षांत २५ सुट्ट्या दाखविल्या आहेत. परंतु १९६१ सालीं यांपैकी दोन सुट्ट्या रविवारीं पडत असल्यामुळें (१–१–६१ आणि १९–३–६१) प्रत्यक्षांत २३ च सुट्ट्या पडतात. अशा एकदोन सुट्ट्यांचे दिवस दरवर्षी बहुधा रविवारीं पडणारच. शिवाय १९६१ सालीं तीन सुट्ट्या शनिवारीं पडतात. (२५–३–६१, २४–६–६१ व ३–९–६१) म्हणजे अर्ध्या दिवसाच्या हिशेबानें तीन सुट्ट्यांची दीडच सुट्टी झाली. ही बुडालेली दीड दिवसांची सुट्टी वरील उरलेल्या २३ सुट्ट्यांतून वजा केली तर प्रत्यक्षांत वार्षिक सुट्ट्या २१॥ च झाल्या.

यानंतर कामाच्या साप्ताहिक तासांसंबंधीं विचार करूं. (आपल्या पत्रांत साप्ताहिक तासांऐवजीं साप्ताहिक दिवस अशी मुद्रण–चूक झाली आहे.) माझ्या माहितीप्रमाणें भारतीय बँकांतील कर्मचारी रोज किमान साडेसात तास काम करतो. म्हणजे सोमवार ते शुक्रवार या पांच दिवसांत साडेसदतीस तास होतात, आणि शनिवारचे चार तास मिळविले कीं साप्ताहिक तास साडेएक्केचाळीस होतात. एखादे वेळीं कामांत चूक झाली, रोकड शिल्लक जमली नाहीं कीं चार चार तास जादा बसावें लागतें. शिवाय सहामाही व वार्षिक हिशेबाचे वेळीं प्रत्येकी सुमारें चोवीस तास जादा काम करावें लागतें. या हिशेबानें साप्ताहिक सरासरी तास सुमारें त्रेचाळीस होतील; श्री. भाभा म्हणतात त्याप्रमाणें साडेछत्तीस नव्हे.

या हिशेबानें कामाचे वार्षिक तास ता. ४३ तास × ५२ आठवडे = २,२३६ वजा (२१॥ सुट्यांचे साडेसात तासांच्या हिशेबानें) १५८ तास = २,०७८ म्हणजे श्री. भाभांच्या कोष्टकांत दाखविलेल्या कोठल्याहि देशापेक्षा किमान शंभरांनीं जास्ती होतात. श्री. भाभांच्या म्हणण्याप्रमाणें १,६१० नव्हे.

या दृष्टीनें विचार केला तर श्री. भाभांची सर्व आंकडेवारी फसवी व खोटी वाटते. अशा फसव्या लिखाणाला आपल्यासारख्या समतोल बुद्धीच्या जबाबदार पत्रानें झपाट्यानें प्रसिद्धि द्यावी याचें वाईट वाटलें. महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे वेतनाची. श्री. भाभा यांनीं वेतनाचे तुलनात्मक आंकडे कां दिले नाहींत? कारण मतलबीपणा हें उघड आहे. दुसऱ्या महायुद्धाच्या पूर्वी महाराष्ट्रांतील एका जिल्ह्याच्या गांवीं मासिक पांच रुपयांवर बँकांत उमेदवारी केलेले लोक आहेत. इतका कमी पगार देणाऱ्या बोथट मालकांना मितव्ययी, व्यवस्थाचतुर, इत्यादि विशेषणें देण्यांत येतात. परदेशांत बँक मॅनेजर, अकौंटंट, कॅशिअर, कारकून, शिपाई, इत्यादि कर्मचाऱ्यांना काय वेतन मिळतें व तुलनात्मक त्या जागांना भारतांत काय वेतन मिळतें यांचे आंकडे समोरासमोर मांडले तर त्रयस्थालासुद्धां त्याची लाज वाटेल.

या संबंधांत एक विनोद प्रसिद्ध आहे. एका गांवांत एकाच वस्तूच्या उत्पादनाचीं तीन उत्पादनगृहें होतीं. उत्तम, मध्यम आणि कनिष्ठ. मध्यमगृहांतील कामगारानें मालकाकडे कधीं पगारवाढ मागितली कीं मालक म्हणत, "अरे, कनिष्ठगृहांत दोनच रुपये रोज आहे. आम्ही तुला सव्वादोन रुपये रोज देतों." आणि उत्पादन कमी झालें कीं कामगाराला मालक म्हणे, "अरे, उत्तमगृहांत प्रत्येक कामगार रोज २० रत्तल उत्पादन करतो. तूं १६ रत्तल इतकें कमी काम कां करतोस?" म्हणजे उत्पादन-तुलनेला उत्तमगृह व रोजगार तुलनेला कनिष्ठगृह घ्यावयाचें! तद्वत् श्री. भाभा सुट्या आणि कामाचे तास यांचें कोष्टक मांडतात; पण वेतनाचें मांडत नाहींत. कारण तें त्यांच्या अंगाशीं येईल. फोर्ड मोटार कारखान्यांत प्रत्येक कामगाराला मोटार असते आणि सप्ताहाशेवटीं तो उपनगरांत बायकांमुलांसह पिकनिकला जाऊं शकतो, तर पुण्यांतील बँक कर्मचारी मधल्या सुट्टींत चहापानाकरितां दोन आणे खर्च करतांना तीनदां विचार करतो आणि रविवारीं बायकामुलांना घेऊन संभाजी पार्कमध्यें एक आण्याची भेळ खातो!

मुंबई, २८–४–१९६१ — आपला, ना. शं. कानिटकर

साखरेच्या तारणावर अधिक कर्ज

साखर कारखान्यांना साखरेच्या तारणावर कर्ज देणाऱ्या शेड्यूल्ड बँकांनीं त्यांच्याकडे असलेल्या साखरेवर १०० टक्के कर्ज द्यावें अशी सूचना रिझर्व्ह बँकेनें त्यांना द्यावी असा सल्ला भारत सरकारनें रिझर्व्ह बँकेला दिला आहे. गेल्या व चालू हंगामांत साखरेचें उत्पादन दुसऱ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमांतील उद्दिष्टांपेक्षा ३० टक्क्यांनीं अधिक वाढलें. त्यामुळें साखरेचे साठे कारखान्यांच्या गुदामांतून पडून राहू लागले. साखर कारखान्यांना ऊंस घालणाऱ्या शेतकऱ्यांचे पैसे चुकवितां येईनात. साखर–कारखान्यांवर आलेल्या संकटांतून मार्ग काढण्यासाठी साखरेवरील कर्जाची मर्यादा वाढविण्यांत आलेली आहे.

टेलिफोन नं. २४८३. तार :

पुणें सेंट्रल

को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड,

लक्ष्मी पथ, पुणें शहर.

इकडे वेळींच लक्ष द्या.........

आकर्षक व्याजाच्या दरानें आपला पैसा सहकारी बँकेंत गुंतवून निश्चिंत रहा.

दिनांक १ एप्रिल, १९६१ पासून आमचे बँकेनें कायम व सेव्हिंग्ज ठेवीवरील व्याजाचे दरांत वाढ केली आहे.

कायम ठेव	व्याजाचे नवीन दर
१ वर्ष	४ टक्के
२ वर्षें	४। टक्के
३ वर्षें	४॥ टक्के
सेव्हिंग्ज ठेव	२॥ टक्के

या खेरीज शॉर्ट टर्म व कॉल डिपॉझिट्सवरील व्याजाचे दराबाबत चौकशी करणेसाठी कार्यकारी संचालक यांना बँकेचे वेळेंत समक्ष भेटा. संबंधी सर्व माहिती ते आनंदानें पुरवतील.

बा. म. अळतेकर, बी. कॉम., कार्यकारी संचालक.

शि. म. काळे, एम्. एल्. ए. अध्यक्ष.

THE BANK OF

BALANCE SHEET AS

31-12-1959	CAPITAL & LIABILITIES		
Rs.		Rs. nP.	Rs. nP.
	1. Capital		
	Authorised Capital:		
50,00,000	1,00,000 Shares of Rs. 50/- each ...		50,00,000—00
	ISSUED AND SUBSCRIBED CAPITAL:		
32,00,000	80,000 Shares of Rs. 50/- each ...		40,00,000—00
	CALLED AND PAID-UP CAPITAL:		
32,00,000	64,000 shares of Rs. 50/- each fully paid up ...	32,00,000—00	
	Less: Calls in Arrears:		
Nil	From Directors Nil		
31,850	From others ... Rs. 14,215-00	14,215—00	31,85,785—00
31,68,150			
Nil	Share Application Deposit ...		4,32,380—00
13,00,000	**2. Reserve Fund and Other Reserves:**		
	* As per last Balance Sheet ...	14,60,000—00	
	Additions during the year: ...		
1,60,000	Reserve Fund ...	2,00,000—00	
Nil	Industrial Development Fund ...	40,000—00	
Nil	Staff Benefit Fund ...	10,000—00	17,10,000—00
14,60,000			
	* (Includes Rs. 2,52,995/- received as premiums on issue of shares in past years)		
	3. Deposits and Other Accounts:		
5,31,48,081	Fixed Deposits and Cash Certificates ...	6,16,36,899—12	
4,18,03,161	Savings Bank Deposits ...	5,09,49,157—01	
3,76,04,897	Current accounts, Contingency accounts etc. ...	3,87,69,914—59	15,13,55,970—72
13,25,56,139			
	4. Borrowing from other Banking Companies Agents etc.:		
Nil	(i) In India ...	Nil	
Nil	(ii) Outside India ...	Nil	Nil
	Particulars		
Nil	(i) Secured ...	Nil	
Nil	(ii) Un-Secured ...	Nil	
17,52,310	**5. Bills Payable**		16,50,549—68
	6. Bills for Collection, being Bills Receivable as per Contra:		
1,07,61,112	(i) Payable in India ...	1,25,72,731—21	
Nil	(ii) Payable outside India ...	54,913—56	1,26,27,644 77
	7. Other Liabilities		
16,073	(i) Unpaid Dividend ...	19,498—60	
112	(ii) Rebate on Bills Discounted ...	336—20	
25,66,041	(iii) Branch Adjustments ...	34,10,737—50	34,30,572—30
25,82,226			
41,41,479	**8. Acceptances, Endorsements and other obligations as per Contra:** ...		58,74,555—96
	9. Profit and Loss:		
1,92,534	Profit as per last Balance Sheet ...	3,11,367—19	
1,53,195	*Less*: Appropriations: Dividend ...	2,68,792—08	
39,339		42,575—11	
7,72,028	*Add*: profit for the year (subject to taxation) brought from the Profit and Loss Account ...	9,50,033—69	
8,11,367		9,92,608—80	
1,60,000	*Less*: Transferred to Reserve Fund Rs. 2,00,000-00		
Nil	Industrial Development Fund Rs. 40,000-00		
Nil	Staff Benefit Fund Rs. 10,000-00		
3,40,000	Provision for Income-tax and Super-tax Rs. 3,50,000-00	6,00,000—00	3,92,608—80
3,11,367			
	Carried Over Rs. ...		18,06,60,067—23

MAHARASHTRA, LIMITED, POONA.

AT 31st DECEMBER, 1960

31-12-1959	PROPERTY & ASSETS		
Rs.		Rs. nP.	Rs. nP.
	1. **Cash**		
1,61,04,026	In hand and with Reserve Bank and State Bank of India (Including foreign currency notes) ...		1,69,75,743—65
	2. **Balances with other Banks** (in Current Account)		
10,45,199	(i) In India ...	12,61,936—26	
Nil	(ii) Outside India ...	1,77,791—55	14,39,727—81
53,00,000	3. **Money at Call and Short Notice**		51,00,000—00
	4. **Investments:** ...		
	Securities—At or below redemption value :		
	(i) Securities of the Central and State Government and other trustee securities, including Treasury Bills of the Central and State Governments. (Out of these, securities of the face value of Rs. 3,10,26,800/- are with Banks for overdraft and other arrangements). ...		
	(Market value Rs. 6,11,72,378-20)		
6,22,25,029	(Face value Rs. 6,30,67,900-00) ...	6,07,81,240—98	
	(ii) Shares : At or below cost :		
	Ordinary Shares (fully paid-up) (Market value Rs. 13,12,094-70) Rs. 9,01,015-17		
	Preference shares (fully paid-up) (Market value Rs. 13,58,173-45) Rs. 12,98,564-15		
Nil	Ordinary shares (partly paid-up)		
17,92,483	(Market Value Rs. 60,650-00) Rs. 48,967-75		
	Preference shares (partly paid-up) (Market value Rs. 98,000-00) Rs. 88,000-00	23,36,547—07	
	(iii) Debentures or Bonds : At cost ...		
12,46,635	(Market value Rs. 31,37,141-90) ...	31,31,945—50	
Nil	(iv) Gold ...	Nil	6,62,49,733—55
6,52,64,147			
	5. **Advances** (Other than bad and doubtful debts for which provision has been made to the satisfaction of the Auditors).		
	(1) Loans, Cash Credits, Overdrafts etc.		
4,86,40,880	(i) In India 6,65,23,122—48		
Nil	(ii) Outside India Nil	6,65,23,122—48	
	(2) Bills Discounted and Purchased (Excluding Treasury Bills of the Central and State Governments) :		
20,25,762	(i) Payable in India Rs. 17,86,470-37 ...		
Nil	(ii) Payable outside India Rs. 612-30...	17,87,082—67	6,83,10,205—15
	Particulars of Advances :—		
4,07,13,159	(i) Debts considered good in respect of which the Banking Company is fully secured. ...	5,76,82,058—82	
41,46,404	(ii) Debts considered good for which the Banking Company holds no other security than the debtors' personal security. ...	42,98,100—13	
58,07,079	(iii) Debts considered good and secured by the personal liabilities of one or more parties in addition to the personal security of the debtors. ...	63,30,046—20	
Nil	(iv) Debts considered doubtful or bad, not provided for. ...	Nil	
5,06,66,642		6,83,10,205—15	
4,98,109	(v) Debts due by the Directors or Officers of the Banking Company or any of them either severally or jointly with other persons. ...	4,26,147—22	
30,77,337	(vi) Debts due by Companies or Firms in which the Directors of the Banking Company are interested as Directors, Partners or Managing Agents, or in the case of private companies, as Members. ...	58,39795—02	
	Carried over Rs. ...	-	15,80,75,410—16

THE BANK OF

BALANCE SHEET A

31-12-1959	CAPITAL & LIABILITIES		
Rs.		Rs. nP.	Rs. nP.
	Brought Forward ...		18,06,60,067—23
	10. Contingent Liabilities		
	(i) On partly paid shares in joint stock companies held by the Bank as investments including		
2,78,550	shares of the subsidiary company ...	2,59,750—00	
66,500	(ii) Guarantees given on behalf of customers ...	2,70,373—00	
	(iii) Liability on account of outstanding Foreign Exchange Contracts ...	10,07,154—00	
	Note:—Provision to the full extent in respect of future gratuity to the staff has not been made, the liability for which has not been ascertained. ...		
15,67,32,783	Total ...		18,06,60,067—23

PROFIT AND LOSS ACCOUNT FOR THE YEAR ENDED ON 31st DECEMBER, 1960.

31-12-1959	EXPENDITURE		
Rs.		Rs. nP.	Rs. nP.
28,73,802	1 Interest paid on deposits and Borrowings etc. ...		33,99,211—28
	2 Salaries and Allowances and Provident Fund and Gratuity Fund:		
26,100	Manager ...	30,400—00	
15,47,007	Others ...	21,42,477—96	21,72,877—96
14,850	3 Directors' and Local Committee Members' Fees and Allowances. ...		23,925—00
1,71,528	4 Rent, Taxes, Insurance, Lighting, etc. ...		2,08,502—44
5,903	5 Law Charges ...		13,533—54
1,15,855	6 Postage, Telegrams, Stamps and telephone ...		1,33,926—34
4,000	7 Auditors' fees including travelling expenses ...		4,000—00
95,800	8 Depreciation on and repairs to the Banking Company's Property ...		1,06,037—69
2,06,966	9 Stationery, Printing, Advertisements, etc. ...		1,82,440—60
Nil	10 Loss from sale of or dealing with non-banking assets ...		Nil
	11 Other Expenditure:		
1,02,391	Sundry Charges (Include Rs. 200/- paid to Auditors for other professional work) ...	1,56,216—72	
36,550	Travelling and Conveyance ...	47,931—40	2,04,148—12
7,72,028	12 Balance of Profit (Subject to taxation) carried to Balance Sheet ...		9,50,033—69
59,72,780	Total Rs. ...		73,98,636—66

31-12-1959	INCOME (Less provision made during the year for Bad and Doubtful debts and other usual or necessary provisions).		
Rs.		Rs. nP.	Rs. nP
52,09,792	1. Interest and Discount. ...		64,76,306—94
6,84,725	2. Commission, Exchange and Brokerage: ...		8,43,603—17
16,652	3. Rent (Less taxes and other charges) ...		12,714—77
Nil	4. Net Profit on sale of Investments, gold and silver, land, premises and other assets (Not credited to Reserve or any particular Fund or Account). ...		Nil
Nil	5. Net profit on revaluation of Investments, gold and silver, land, premises and other assets (Not credited to Reserve or any particular Fund or Account.) ...		Nil
Nil	6. Income from Non-banking assets and profit from sale of or dealing with such assets. ...		Nil
	7. Other Receipts.		
464	Transfer fees ...	597—85	
61,147	Lockers rental ...	65,413—93	66,011—78
59,72,780	Total Rs. ...		73,98,636—66

REPORT OF THE AUDITORS TO THE SHAREHOLDERS

We have audited the above Balance Sheet of the Bank of Maharashtra, Limited as at 31st December, 1960 and also the above Profit and Loss Account of the Bank for the year ended on that date, in which are incorporated the returns of 22 branches audited by other Auditors and the unaudited returns from 30 other branches not visited by us.

We report that in exercise of the powers conferred by sub-section (4) of Section 228 of the Companies Act, 1956 as amended by Companies Amendment Act, 1960 the Government of India have exempted the Bank from the provisions of sub-section (1) and (3) of section 228 of the Act regarding branch audit, in respect of the year ended 31st December 1960.

MAHARASHTRA LIMITED, POONA.

AT 31st DECEMBER, 1960

31-12-1959	PROPERTY & ASSETS		
Rs.		Rs. nP.	Rs. nP.
	Brought Forward ...		15,80,75,410—16
7,46,478	(vii) Maximum total amount of advances including temporary advances, made at any time during the year to Directors or Managers or Officers of the Banking Company or any of them either severally or jointly with any other persons. ...	5,46,705—74	
31,12,861	(viii) Maximum total amount of advances, including, temporary advances granted during the year to the companies or firms in which the Directors of the Banking Company are interested as Directors, Partners, or Managing Agents or, in the case of private companies, as Members ...	61,73,796—15	
23,192	(ix) Due from Banking Companies ...	2,81,748—91	
	6. Bills Receivable, Being Bills For Collection As Per Contra.		
1,07,61,112	(i) Payable in India ...	1,25,72,731—21	
Nil	(ii) Payable outside India ...	54,913—56	1,26,27,644—77
41,41,479	**7. Constituent's Liabilities for Acceptances, Endorsements and Other Obligations as per Contra** ...		58,74,555—96
	8. Bank's Premises: Less depreciation :		
	Cost as at 31st December, 1959 ...	9,69,494—95	
	Additions during the year ...	90,531—80	
		10,60,026—75	
8,48,010	Less total depreciation to-date ...	1,46,524—95	9,13,501—80
	9. Furniture, Fixtures, Safe Deposit Vault etc.		
	Less Depreciation :		
	Cost as at 31st December, 1959 ...	10,80,528—39	
	Additions during the year ...	1,30,342—22	
7,37,620	Less : Total depreciation to-date ...	12,10,870—61	
	10. Other Assets Including Silver	4,12,665—61	7,98,205—00
8,033	Stamps on hand ...		
10,54,407	Tax paid in advance and at source ...	6,811—66	
3,95,969	Interest accrued on investments (less tax) ...	15,39,314—99	
2,46,139	Sundry advances ...	5,43,121—41	
	Shares of the Maharashtra Executor and Trustee Co.	1,21,001—48	
1,21,000	Private Limited (Partly paid-up) ...	1,21,500—00	23,31,749—54
18,25,548			
	11. Non-Banking Assets Acquired in Satisfaction of Claims ...		
39,000	(Estimated Realisable value Rs. 39,000/-) ...		39,000—00
15,67,32,783	Total Rs. ...		18,06,60,067—23

In accordance with the provisions of Section 29 of the Banking Companies Act, 1949, read with the provisions to sub-sections (1) and (2) and (5) of section 211 and section 227 (5) of the Companies Act, 1956, the Balance Sheet and Profit and Loss Account are not required to be and are not drawn up in accordance with the Sixth Schedule to the Companies Act, 1956. The accounts are, therefore, drawn up in conformity with Forms A and B of the Third Schedule to the Banking Companies Act, 1949.

We further report that (a) We have obtained all the information and explanations which, to the best of our knowledge and belief, were necessary for the purpose of our audit and have found them to be satisfactory. (b) The transactions of the Bank which have come to our notice, have been within the powers of the Bank. (c) In our opinion, proper books of account as required by law have been kept by Bank so far as appears from our examination of those books and proper returns adequate for the purpose of our audit have been received from the branches of the Bank. (d) The Bank's Balance Sheet and Profit and Loss Account dealt with by this report are in agreement with the books of accounts and the returns. (e) In our opinion, and to the best of our information and according to the explanations given to us, the said accounts give the information required by the Companies Act, 1956, in the manner so required for Banking Companies and on such basis Balance Sheet gives a true and fair view of the state of the affairs of the Bank as at 31st December, 1960 and the Profit and Loss Account gives a true and fair view of the profit for the year ended on that date.

8th February, 1961.

G. D. APTE & Co.
Chartered Accountants.

Kulkarni and Khanolkar
Chartered Accountants.

Statement pursuant to Section 212 of the Companies Act, 1956

(a) The Bank's interest in its Subsidiary, the Maharashtra Executor and Trustee Company Private Ltd., as at 31st December, 1960 comprised 2,430 shares of the nominal value of Rs. 100/- each of which Rs. 50/- has been paid up.

(b) The Profits of the Subsidiary Company for the year ended 31st December, 1959, have been

included in the item 'Interest and Discount' in Bank's Profit and Loss account as at 31st December, 1960, to the extent of dividends amounting to Rs. 1,996–50 (after deduction of tax) declared and paid by the Subsidiary for the year ended 31st December 1959 in respect of the Bank's share holdings. The undistributed balance of Profit of the Subsidiary amounting to Rs. 674–92 nP., has been carried forward in the accounts of the Subsidiary.

(c) The net aggregate amount of Rs. 25,051–81 nP. received as dividends from the Subsidiary Company for its previous financial years, since its inception as a Subsidiary Company have been dealt with in the Profit and Loss Account of the Bank in the relevant years.

G. L. Halbe	C. V. Joag	D. K. Sathe	F. D Pudumjee	V. P. Varde
Chief Accountant	*General Manager*	B. M. Gupte	M. B. Jambhekar	*Chairman*
		M. V. Shah	M. S. Parkhe	
Bombay,		V. S. Shirgaonkar	R. B. Banthia	
8th February, 1961.		J. K. Rege	*Directors*	

The Bank of Maharashtra, Limited, Poona.

[*25th Report of the Directors to be submitted to the share-holders at the Annual General Meeting to be held at the registered office of the Bank, Maharashtra Bank Building, 1177 Budhwar Peth, Poona City on Tuesday, the 28th March, 1961 at 2–30 P. M. (I. S. T.)*]

Your Directors beg to submit the Balance Sheet and Profit and Loss Account for the year ended 31st December, 1960, duly certified by the Auditors.

It will be seen that the transactions of the Bank during the year under report, after meeting all expenses and after payment of a Special Silver Jubilee Bonus (equal to 1|12 of pay earned during the year) to the Staff, after making a further provision for payment of Bonus to Staff for the year 1960 of Rs. 1,65,000/- (as against Rs. 1,05,000/- last year) and after providing and transferring Rs. 1,00,000/- to the Staff Gratuity Fund and after making usual and necessary provisions, resulted in a net profit of ... ... Rs. 9,50,033–69

After transferring out of the current year's profit :

To Reserve Fund	... Rs. 2,00,000–00	
To Industrial Development Fund	... Rs. 40,000–00	
To Staff Benefit Fund	... Rs. 10,000–00	
To Provision for Taxation	... Rs. 3,50,000–00	Rs. 6,00,000–00
there remains a balance of		Rs. 3,50,033–69
Adding thereto		Rs. 42,575–11
the balance brought forward from the previous year, (Rs. 42,602–07/- less amount transferred to dividend account, Rs. 26–96, less provided last year) the amount available for distribution is ...		Rs. 3,92,608–80
which your Directors recommend be appropriated as under :		
To pay dividend on 64,000 shares for the year ended 31st December, 1960 at 9% P. A. subject to deduction of tax, on the paid up amount of the shares, pro-rata. ...		Rs. 2,88,000–00
To pay a Special Silver Jubilee Bonus at 2% p. a. on 64,000 shares for year ended 31st December, 1960, subject to deduction of the tax, on the paid up amount, pro-rata ...		Rs. 64,000–00
To Carry forward to next year's account		Rs. 40,608–80
...		Rs. 3,92,608–80

You will notice that two new Funds styled 'Industrial Development Fund' and 'Staff Benefit Fund' have been started from the profits of the year under report, which we hope, will meet with your approval.

The business of the Bank during the year under report continued to make satisfactory progress.

On 16th September, 1960, the Bank completed twenty five years of its career. It was decided to celebrate the Silver Jubilee celebrations in a fitting manner. The main function was held at Poona on 18th December, 1960 at which the Chief Minister of the newly formed Maharashtra State Shri Yashwantrao Chavan presided. It was a unique function and a very large gathering was present. We are indeed grateful to Shri Yashwantrao Chavan for the encouragement and valuable advice given to us on the occasion. Subsequently in the current year i. e. 1961 similar functions were held at Nagpur, Bombay and Aurangbad at which Shri Sheshrao Wankhede, Finance Minister, Maharashtra State, Dr. C. D. Deshmukh, former Governor of Reserve Bank and Ex-Finance Minister, Government of India, and Shri Shankarrao Chavan, Minister of Irrigation and Power, Maharashtra State, were Chief Guests. We are also grateful to them all for their encouragement and advice which we value most.

The Directors regret to record the untimely death of Shri N. G. Pawar on 1–8–1960, just on the eve of Silver Jubilee of the Bank. He was one of the Founder Directors of the Bank and took keen interest in the working of the Bank since its inception. In all his multifarious activities, the work of the Bank always received top priority. The Directors have already passed a condolence resolution which has been sent to his sons.

During the year the Share Capital was further increased by an issue of Capital of Rs. 8 lacs. The response was very good and the shares were over-subscribed. At the end of the current year the paid up capital will be Rs. 40 lacs.

During the year under report, the Bank received a universal licence to deal in Foreign Exchange in all currencies of the World. This has made available to the Bank a new field of activity and the response received from the public is encouraging.

A branch of the Bank was opened at Vile-Parle, Bombay. It is proposed to open two more branches in Bombay at Parel and Sandhurst Road and one each at Chinchwad and Khopoli.

The Directors thank the members of Local Advisory Committees for their co-operation.

The Balance Sheet, Profit and Loss Account and Report of Directors of the Subsidiary, the Maharashtra Executor and Trustee Company Private Ltd., are attached.

Under Article 99 of the Articles of Association Shri V. P. Varde, Shri M. S. Parkhe and Rao Bahadur M. B. Jambhekar retire by rotation. They offer themselves for re-election.

Shri V. P. Varde has attained the age of 65 years and therefore a resolution as per Section 281 is required to be passed by the shareholders. A special notice under Section 281 has been received from a shareholder.

Rao Bahadur M. B. Jambhekar has attained the age of 75 years and therefore a resolution as per Section 281 is required to be passed by the shareholders. A special notice under Section 281 has been received from a share-holder.

You are requested to appoint Auditors and fix their remuneration.

According to recent amendments to the Companies Act 1956, the Branch accounts will have to be audited by auditors appointed by you unless exemption is granted by the Central Government. We have to state that we have obtained the necessary exemption in respect of the year ended 31st December, 1960. Resolution authorising the Directors to apply for necessary exemption for 1961 and, on failing to secure that, to make arrangements for audit of branches for 1961 by qualified persons and to fix their remuneration is required to be passed by you. The necessary resolution is being proposed.

For and on behalf of
the Board of Directors

C. V. Joag — *General Manager*
V. P. Varde — *Chairman.*

POONA CITY,
21st February, 1961.

दातांच्या स्वच्छतेसाठी
★ माकडछाप म्हणजेच काळी टूथ पावडर ★

विद्युत पंपिंग
सेटस्

१ ते १० हॉ. पॉ.
बंदिस्त मोटरसह

आपले ऊसाचे, हळदीचे अथवा गव्हाचे
कोणतेही पीक असो, त्यासाठी पाणी पुरवठा

किर्लोस्कर ब्रदर्स लिमिटेड
किर्लोस्करवाडी, जि. सांगली

अव्यापारेषु व्यापार

पैसे मिळवले, तरी राखतां आले पाहिजेत !

लेखक :—बाबूराव पेंढारकर

१९४७ सालीं जेव्हां मला हिंदी चित्रपटांत पुष्कळ कामें मिळत होतीं, हजारोंनीं पैसे हातीं येत होते, त्यावेळची ही हकीकत आहे. त्यावेळीं मी एक मेजवानी दिली होती. त्या प्रसंगीं एकदां सहज बोलण्याच्या ओघांत, शेअर्सचा धंदा करणाऱ्या पाहुण्या गृहस्थानीं मला सुचविलें, "बाबूराव, सध्यां तुमची कमाई हजारोंनीं होतं आहे. दैव तुम्हाला अनुकूल आहे. कांहीं रक्कम तुम्ही शेअर्समध्यें कां गुंतवीत नाहीं ? भरपूर फायदा होईल तुम्हाला. घरबसल्या द्रव्यलाभ !"

पत्नीसाठी कांहींतरी स्वतंत्र तरतूद करण्याची माझी इच्छा होतीच. म्हणून मीं विचारलें, किती रक्कम लागेल ? त्यावर ते म्हणाले. "तुम्हांला जेवढें भांडवल सहज गुंतवतां येईल तेवढेंच गुंतवा. ओढाताण करून कांहीं करायचें कारण नाहीं. तूर्त तुम्ही दहा हजार रुपये गुंतवूं शकाल कां ?"

"हो, सहज !" मी म्हणालों. "पण धंद्यांत धोका असल्यास दहा हजारांपेक्षा अधिक नुकसान येतां कामा नये. हें शक्य असेल तरच मी या धंद्यांत दहा हजार रुपये गुंतवायला तयार आहें."

पहिल्याच सट्ट्यांत मला दहा हजार रुपये फायदा झाला ! त्यावेळीं मी म्हणालों "आज पहिल्याच व्यवहारांत फायदा झाला हें ठीक आहे. पण पुढील व्यवहारांत तोटा झाला तर काय करायचें ? हा बाजार आतांच बंद केलेला बरा. कारण ज्यांत मला कांहीं कळत नाहीं त्यांत मी न पडणें चांगलें असें मला वाटतें."

ते गृहस्थ म्हणाले, "मी तुमच्या पत्नीच्या नांवावर हा धंदा करणार आहें. आपलें भांडवल आतां वीस हजार रुपये झालें आहे. ह्यावर मी लाखों रुपयांच्या उलाढाली करीन. तुम्हांला एका पैचीहि तोशिस लागूं देणार नाहीं. आणि त्या त्यासाठी मी अशी युक्ति योजिली आहे कीं तुमच्या पत्नीच्या नांवानें बँकेंत खातें उघडायचें व तेंहि त्यांच्या माहेरच्या नांवानें ! मीच तुमच्या पत्नीला बँकेंत घेऊन जातों नि माझ्या ओळखीनें त्यांच्या माहेरच्या नांवानें खातें सुरू करण्याची व्यवस्था करतों."

हें बोलणें झाल्यानंतर आठ दिवसांनीं ते गृस्थ कोल्हापुरास परतले. मीं पत्नीला पत्रानें कळविलें होतें, "तूं आजघडीला वीस हजारांची मालकीण झाली आहेस. पुढेंमागें लवकरच लाखांची धनीण होशील !"

मला इकडे हजारोंनीं पैसे मिळत होते. तिकडे पत्नीच्याहि नांवावर हजारों रुपये जमा होत होते. त्यानंतर तीनचार महिने गेले. चित्रपटांच्या कामामुळें मला कोल्हापुरास जातां आलें नाहीं. त्यानंतर एकदां तिकडे गेल्यावर पत्नीनें मला सांगितलें, "शेअर्स-संबंधीं इंग्रजी पत्रें येत होतीं तीं आतां बरेच दिवस बंद झालीं आहेत. त्या लाखांपैकीं पांच हजार तरी मिळतात का पहा. मला एक मोत्याचें पेंडें करायचें आहे"

"अगं, पांच हजारांची काय कथा ? आजच एजंटाला गाठून तुला पांच हजार रुपये आणून देतों" असें म्हणून मी लगेच त्या शेअर-दलालाकडे गेलों.

थोड्या वेळानें त्यानें मला दुकानाच्या आंतल्या बाजूस नेले आणि माझ्यापुढें शेअर्सच्या खरेदीविक्रीच्या हिशोबाची वही ठेवली. मी म्हटलें "हें मला कशाला दाखवता ? मला काय कळतंय ! हें सारें तुम्ही केलं आहे. सारें श्रेय तुम्हांला आहे. आज फक्त पांच हजार रुपये हवेत. पत्नीनेंच मागितले आहेत."

"बाबूराव, गेल्या तीन महिन्यांत 'कुमुदिनी दत्तात्रेय रावळ' या खात्यावर मी सहासात लाखांची उलाढाल केली आहे ! शेअर्सवर बँकेकडून जें कॅशक्रेडिट मिळतें तें घेऊनहि सध्यां हें खातें बँकेचे दीड लाख रुपये देणें लागत आहे ! ! तेव्हां आतां काय करायचें तें तुम्हीच सांगा"

या गोष्टीला अडीच वर्षे होऊन गेलीं. 'कुमुदिनी रावळ' या नांवानें खातें उघडून बँकेबरोबरचा सर्व व्यवहार मीच केला अशी रचना करून माझेकडून रु. ५०,००० वसूल करण्यासाठी बँकेनें दावा लावला होता. बाकीचे पैसे शेअर्स विकून बँकेनें वसूल केले होते.

नवीन बंगल्याची वास्तुशांति करून आम्ही त्यांत राहायला जातों काय आणि एका महिन्याच्या आंतच तो बंगला बँकेकडून जप्त केला जातो काय, सारेंच अघटित !

"हा बंगला बँकेनें जप्त केला असून बँकेचें देणें फिटेपर्यंत तो तुम्हाला विकतां येणार नाहीं, गहाण टाकतां येणार नाहीं, अगर त्यावर कर्जहि काढतां येणार नाहीं." अशा आशयाची नोटीस राजारामपुरींतील आमच्या नव्या बंगल्याच्या उत्तम पॉलिश केलेल्या सागवानी सहा फुटी दरवाज्यावर एका सकाळीं, कोर्टाचा बेलीफ, पट्टेवाला वगैरे मंडळी येऊन त्यांनीं मोठ्या समारंभानें चिकटवून टाकली ! घरांत साहजीकच दुःखाचा डोंगर कोसळला. पैशाच्या नुकसानीपेक्षा सर्वांना या शोभेचें अत्यंत वाईट वाटलें. पण उपाय काय ? पैशाच्या व्यवहारांत बेपर्वाईनें, निष्काळजीपणानें, बिनहिशेबीपणानें वागले कीं त्याचा परिणाम शेवटीं असाच होणार ! चूक केली कीं त्याचें प्रायश्चित्त हें भोगलेंच पाहिजे.

"इतके दिवस कुठें होता बंगला ? भाड्याच्या घरांतच आपण राहात होतों ना ?" या माझ्या वेदांतानें पत्नीच्या मनाचें समाधान कसें व्हावें ? त्या दुर्घटनेचें तिला अतोनात दुःख झालें. आणि मग जेवढें उपदेशामृत पाजणें शक्य होतें, तेवढें तिनें मला पाजलें.

गच्चीवरचे बैठकीचें, नक्षीचें व जाळीचें काम व्हावयाचें होतें. तरीहि पत्नीच्या इच्छेप्रमाणें वास्तुशांत करून दि. ९–६–१९४९ रोजीं आम्ही बंगल्यांत राहायला गेलों. त्यानंतर एक महिनाभरांत म्हणजे दि. १६–७–१९४९ रोजीं कोल्हापूर बँकेनें माझ्यावर दावा दाखल केला आणि माझा बंगला जप्त केल्याची कोल्हापूरच्या दिवाणी कोर्टाची नोटीस माझेवर बजावली !

[चित्र आणि चरित्र (व्हीनस प्रकाशन) आत्मचरित्रांतून गर्जना वर्षारंभांत उद्धृत केलेली एक उद्बोधक घटना.]

कार्ल मार्क्स कम्युनिझमकडे कां वळला ?

"१८५१ सालीं दि न्यूयॉर्क हेरल्ड ट्रिब्यून ह्या पत्राचा बातमीदार म्हणून कार्ल मार्क्स लंडनमध्यें काम करीत होता. ह्या वृत्तपत्रानें त्याला दिलेलें वेतन अतिशय अपुरें वाटून तो इतर गोष्टींकडे वळला आणि कम्युनिझमकडे त्यानें आपलें लक्ष केंद्रित केलें. न्यूयॉर्क हेरल्ड ट्रिब्यूननें आणखी थोडे पैसे कार्ल मार्क्सला दिले असते, तर त्यानें तें काम सोडलें नसतें आणि इतिहास कदाचित् वेगळा झाला असता." प्रेसिडेंट केनेडीनें अमेरिकन न्यूजपेपर पब्लिशर्स असोसिएशनच्या एका मेजवानीचे प्रसंगीं वरील उद्गार काढले.

विविध माहिती

प्रवाशांच्या चेक्सचा काळाबाजार—परदेशांतून भारतांत येणाऱ्या प्रवाशांच्या चेक्सचा काळाबाजार होत असल्याचें आढळून आलें आहे. ह्या चेक्सवर नांवें नसतात व नांवें घालण्याची सक्तीहि करतां येत नाहीं. तसें केल्यास हौशी प्रवाशांच्या संख्येवर परिणाम होण्याची भीति आहे. त्यामुळें ह्या चेक्सचा बदला करण्यांत येतो आणि अखेर चोरट्या सोन्याची किंमत म्हणून ते वापरले जातात. ह्याबाबत सरकार उपाय योजणार आहे.

मुलींसाठी तांत्रिक शिक्षण-संस्था— तिसऱ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमाच्या काळांत मुलींना तांत्रिक शिक्षण देण्याच्या खास संस्था स्थापन करण्याचा निर्णय भारत सरकारनें घेतला आहे. संस्था देशाच्या निरनिराळ्या भागांत खोलण्यांत येतील. स्त्री-तंत्रज्ञ टेलिफोन्सचे भाग अगर इलेक्ट्रॉनिक यंत्राचे भाग तयार करण्यांत विशेष कुशल असतात असा अनुभव आहे.

लोकसंख्येच्या वाढीची स्फोटकता— भारतामधील लोकसंख्येची वाढ स्फोटक ठरेल असा इषारा सर जहांगीर गांधी ह्यांनीं दिला आहे. वाढीचा वेग असाच राहिला तर १९८० सालीं भारताची लोकसंख्या ६६ कोटी होईल. तिसऱ्या पंचवार्षिक योजनेंत कुटुंबनियोजनासाठी तरतूद करण्यांत आलेली २५ कोटी रुपयांची रक्कम अतिशय अपुरी आहे असें त्यांचें मत आहे.

महारोग्यांची वेगळी वसाहत—दिल्लीमधील महारोग्यांसाठी एक वेगळी वसाहत स्थापन करण्याचें मध्यवर्ती सरकारनें ठरविलें आहे. दिल्लीजवळ शहादरा ह्या ठिकाणीं वसाहतीसाठी ४॥ एकर जमीन मिळविण्यांत आली आहे. जमनाबाजार व इतर भागांतील ५०० महारोग्यांची ह्या वसाहतींत सोय करण्यांत येणार आहे.

दलाई लामासाठी झालेला खर्च—३१ मार्च, १९६१ अखेर दलाई लामा व त्याच्या बरोबरचा लवाजमा ह्यांच्यासाठी भारत सरकारला ६ लाख, ६६ हजार रुपये खर्च करावे लागले अशी माहिती लोकसभेंत सांगण्यांत आली. तिबेटांतून आलेल्या १,४०९ निर्वासितांची सोय म्हैसूरजवळ करण्यांत आली आहे. त्यांच्यासाठी एक वेगळी वसाहतच स्थापन करण्यांत आली आहे.

वीजपुरवठा कमी झाल्याचा परिणाम दामोदर खोरें-योजनेंतील एका विद्युत्‌उत्पादन यंत्रांत बिघाड झाल्यामुळें कलकत्त्यामधील तागाच्या गिरण्यांना आपले कामाचे तास कमी करावे लागले आहेत. आतांपर्यंत ११ गिरण्यांना विजेच्या अपुऱ्या पुरवठ्याची झळ लागलेली होती. आतां आणखी १५ गिरण्या अपुरा वेळ चालणार आहेत. उत्पादन घटल्यामुळें गिरण्यांना तोटा सहन करावा लागणार आहे.

भूतानच्या विकासाला मदत—भूतानचा आर्थिक विकास घडवून आणण्यासाठी भारत सरकारनें मदत देण्याचें कबूल केलें आहे. ही मदत दोन प्रकारची असेल. भारताच्या नियोजन समितीचे कांहीं तज्ज्ञ भूतानला सल्ला देतील व भारत सरकार आर्थिक मदत करील. भूतानच्या नैसर्गिक साधनसंपत्तीचें मोजमाप करण्यासाठी प्रथम एक तज्ज्ञांचें मंडळ पाठविण्यांत येईल व नंतर त्यांच्या सल्ल्याप्रमाणें विकासयोजना आंखण्यांत येईल.

कलकत्ता बंदरांतील रोजगारी—कलकत्ता शहर व त्याचीं ३४ उपनगरें ह्यामधील एकतृतीयांश लोकांना प्रत्यक्षपणें अगर अप्रत्यक्षपणें कलकत्ता बंदरामुळें रोजगार मिळतो. कलकत्ता बंदराच्या कमिशनर्सनीं ह्यासंबंधीं नुकतीच पाहाणी केली असता यांना वरील माहिती उपलब्ध झाली आहे.

रशियाचें अणुचलित विमान—रशियानें अणुशक्तीच्या साह्यानें चालणारें विमान तयार केल्याचें वृत्त अमेरिकेंतील एका मासिकांत प्रसिद्ध केलें आहे. मासिकांतील माहितीप्रमाणें हें विमान आवाजापेक्षा अधिक गतीनें अंतर कापेल व ९० दिवसपर्यंत इंधनाचा पुरवठा न घेतां हवेंत संचार करूं शकेल. विमान तासाला ३,५०० मैल जाऊं शकेल व ८५,०००फूट उंचीपर्यंत चढूं शकेल.

हठयोग व हृदयक्रिया—कांहीं हठयोगी योगिक पद्धतीनें हृदयाचें स्पंदन थांबवूं शकतात असें म्हणतात. असा दावा करणाऱ्या दोन योग्यांनीं आपली हृदयक्रिया थांबविण्याचे प्रयत्न केल्यावर आधुनिक शास्त्रीय उपकरणांनीं त्यांच्या शरीरव्यापाराची चांचणी घेण्यांत आली असतां त्यांचें हृदय सूक्ष्म प्रमाणांत स्पंदन करीत असल्याचें आढळून आलें.

सहकारी शेतीची सक्ति—अन्नधान्याचें उत्पादन वाढविण्यासाठी सक्तीची सहकारी शेती करावयास लावण्याचें पाकिस्तानच्या सरकारनें ठरविलें आहे. ह्या उपक्रमाची पहिली पायरी म्हणून पाकिस्तानच्या दोन्ही भागांत एकेक स्वायत्त शेती-विकास कॉर्पोरेशन स्थापन करण्याचा निर्णय घेण्यांत आला आहे. देशांत सर्वत्र सक्तीच्या सहकारी शेतकी-संस्था स्थापन करण्याचा एक कार्यक्रम सरकार लवकरच आखणार आहे.

कॉपी करण्याची नवी युक्ति—मंदसोर येथील मॅट्रिकच्या परीक्षा केंद्रांत एका विद्यार्थ्याला कॉपी करतांना पकडण्यांत आलें. ह्या विद्यार्थ्यानें आपल्या पांढऱ्या विजारीवर प्रश्नांचीं उत्तरें लिहिलीं होतीं व तीवरून तो पेपरांतील प्रश्न लिहीत होता. ही गोष्ट निरीक्षकाच्या लक्षांत आल्यावर त्याला विजार काढून ठेवण्यास लावून पायजमा घालून पेपर लिहिण्यास सांगण्यांत आलें. विजार परीक्षा-बोर्डाकडे पाठविण्यांत आली आहे.

पोलिओ रोगाविरुद्ध मोहीम—पोलिओ ह्या रोगावर परिणामकारक ठरलेलें तोंडानें घ्यावयाचें औषध रशियाकडून आणण्यांत आलें आहे. आंध्र प्रदेशांतील १,००,००० मुलांना हें पोलिओ-प्रतिबंधक औषध देण्यांत येणार आहे. आंध्र राज्यांत आतांपर्यंत ३०० मुलांना पोलिओ झाल्याच्या वार्ता आहेत.

हायकोर्टांतून तुंबलेलीं कामें—भारतामधील १५ हायकोर्टांत ३१ डिसेंबर, १९६१ अखेर १,८९,८९० कामें अनिर्णित राहिलेलीं होतीं. भारत सरकारच्या गृहखात्यानें दिलेल्या आदेशानुसार १० हायकोर्टांनीं आपले वर्षांतील कामाचे दिवस २१० केले आहेत. मुंबई हायकोर्टांत १२,२९० प्रकरणें अनिर्णित राहिलीं होतीं.

अमेरिकेच्या यशाचें महत्त्व—रशियाच्या पाठोपाठ अमेरिकेनेंहि अंतराळ प्रवासांतील पहिलीं पावलें टाकलीं आहेत. अमेरिकेनें पाठविलेला कमांडर शेफर्ड अवघा १५ मिनिटेंच अंतराळांत होता. ह्या प्रयोगाकडे सर्व अमेरिकेचें लक्ष लागलें होतें. कांहीं कारणानें तो अयशस्वी होता तर अमेरिकेच्या प्रतिष्ठेवर त्याचा फार वाईट परिणाम झाला असता.

फ्रेंच कंपनीची छोटी गाडी—छोट्या मोटारगाड्या बनविण्याचा एक कारखाना काढण्याचा विचार करण्यासाठी पांडे कमिटी नेमण्यांत आली होती. निरनिराळ्या परदेशी कंपन्यांकडून आलेल्या योजनांचा कमिटीनें विचार केला असून, एका फ्रेंच कंपनीकडे कारखाना काढण्याचें काम सोंपविलें जाईल असा अंदाज आहे.

लोखंडाच्या खनिजाचा साठा— गुजरात सरकारनें केलेल्या भूगर्भीय पाहणींत पंचमहाल जिल्ह्यांत लोखंडाच्या खनिजाचे साठे मोठ्या प्रमाणावर सांपडले आहेत. मध्यवर्ती सरकारच्या खात्यातर्फे राजस्थान व भडोच ह्या विभागांत कोळशाच्या खाणी शोधण्याचा प्रयत्न करण्यांत येणार आहे. त्याशिवाय कच्छ भागांतहि कोळशाच्या खाणी सांपडण्याचा संभव आहे. हा कोळसा कमी प्रतीचा असण्याची शक्यता आहे.

तिबेटी निर्वासितांची सोय— तिबेटमधून आलेल्या निर्वासितांपैकी ६०० जणांची एक तुकडी म्हैसूर राज्यांत पोचली आहे. म्हैसूरपासून ४० मैलांवर त्यांची वसाहत स्थापन करण्यांत येणार आहे. म्हैसूर राज्यांत एकूण ३,००० निर्वासितांची सोय करण्यांत येणार आहे. त्यांच्यासाठी तीन नगरें बसविण्यांत येणार आहेत. नगरांची जागा निर्वासितांनींच ठाकठीक करून घेतली.

भिलईच्या कारखान्यासाठी सुटे भाग— भिलई येथील पोलादाच्या कारखान्याला लागणारे सुटे यंत्रभाग पुरविण्यासाठी रशिआशीं १५ करार करण्यांत आले आहेत, अशी माहिती लोकसभेंत सांगण्यांत आली. सर्व करार मिळून ६५४ लाख रुपये किंमतीचे सुटे भाग घेण्यांत येणार आहेत. भिलई येथील पोलादाचा कारखाना रशिआच्या मदतीनेंच बांधण्यांत आला आहे.

माकडांच्या जीवनाचा अभ्यास – दक्षिण भारतामधील जंगलांतून वास्तव्य करणाऱ्या माकडांच्या जीवनाचा अभ्यास करण्यासाठी जपानमधून एक प्रतिनिधिमंडळ आलें आहे. म्हैसूर विद्यापीठांतील डॉ. पार्थसारथी त्याला मदत करणार आहेत. हा अभ्यास दोन वर्षें चालणार असून त्यासाठी अमेरिकेच्या रॉकफेलर फौंडेशननें ३७,००० डॉलर्स मदत दिलेली आहे.

सहकारी संस्थांचें फेडरेशन—यवतमाळ जिल्ह्यांतील शेतकी सहकारी संस्थांचें एक फेडरेशन स्थापन करण्यांत येणार आहे. जिल्ह्यांतील सहकारी संस्थांना मार्गदर्शन करण्याचें व देखरेख करण्याचें काम फेडरेशन करील. सध्यां यवतमाळ जिल्ह्यांत ७३ शेतकी सहकारी संस्था काम करीत आहेत. त्यांच्या अध्यक्षांची व सभासदांची एक बैठक भरून तींत वरील निर्णय घेण्यांत आला.

गुजरातमधील स्टेट ट्रॅन्सपोर्ट—गुजरात स्टेट ट्रॅन्सपोर्ट कॉर्पोरेशन चालू वर्षांत आपले भाग भांडवल ५० लाख रुपयांनीं वाढविणार आहे. राज्यांतील प्रवासी वहातुकीसाठी नवीन गाड्या घेणें, प्रवाशांना अधिक सुखसोयी देणें, इत्यादि कामासाठी त्याचा उपयोग केला जाईल. सध्यां गुजरात राज्याच्या १,७८० गाड्या आहेत. परंतु त्यांपैकी ५० टक्के गाड्या फार जुन्या झालेल्या आहेत.

भोपाळमधील कारखान्याचें उत्पादन—भोपाळ येथील भारी वजनाची विद्युत् यंत्रसामग्री तयार करण्याच्या कारखान्यांतील कांहीं यंत्रसामग्री येत्या जूनमध्यें संबंधितांना मिळूं शकेल. चालू आर्थिक वर्षाच्या अखेरीस कारखान्यामधून ३·५ कोटी रुपये किंमतीचा माल बाजारांत येईल अशी अपेक्षा करण्यांत येत आहे.

रशिआकडून आणखी विमानें – भारताच्या उत्तर सरहद्दीचें संरक्षण करण्यासाठी रशिआकडून आणखी हेलिकॉप्टर्स घेण्यांत येणार आहेत. ह्या कामासाठी अमेरिकन व फ्रेंच विमानांची चांचणी घेण्यांत आली होती. परंतु रशिआची विमानें चांचणींत अधिक श्रेष्ठ दर्जाचीं ठरलीं. हेलिकॉप्टर्सना लागणाऱ्या सुट्या भागांचा पुरवठा करण्याचें रशिआनें मान्य केलें आहे.

दि महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह बँक लि., मुंबई

स्थापना : १९११

टेलिफोन, नं. २५५४७४-७५ — पोस्ट बॉक्स नं. ७७२, तारेचा पत्ता–कामर्सबँक

मुख्य कचेरी– ९, बँक हाऊस लेन, फोर्ट, मुंबई

चेअरमन : श्री. प्रा. ध. रा. गाडगीळ

ह्या बँकेंत गुंतविलेला पैका शेतकरीवर्ग व सर्व प्रकारच्या सहकारी संस्था ह्यांच्याच उपयोगासाठी दिला जातो.

भरपाई झालेलें भांडवल	रु.	१ कोटी, ४५ लक्ष
गंगाजळी व फंड	रु.	७२ ,,
ठेवी	रु.	१४ कोटी, १६ लक्ष
खेळतें भांडवल	रु.	२७ कोटी

महाराष्ट्र राज्यांतील, शाखा व संलग्न बँका ३०४

भारतांतील प्रमुख शहरीं हुंड्या, बिलें वगैरे वसुलीची व्यवस्था केली जाते. सर्व प्रकारच्या ठेवी स्वीकारल्या जातात. शर्तीसाठी चौकशी करावी.

चिं. द. दाते,
कार्यकारी संचालक.

भोर स्टेट बँक लि.

(स्थापना १९४४)

मुख्य कचेरी :—भोर, जि. पुणें.

शाखा :—पुणें, पाली व शिरवळ

अधिकृत भांडवल	...	रु. ५,००,०००
खपलेलें भांडवल	...	रु. ५,००,०००
वसूल भांडवल	...	रु. १,५०,०००
गंगाजळी व इतर फंडस्	...	रु. ९१,०००

मुख्य कचेरींत भाड्यानें डिपॉझिट लॉकर्सची सोय केली आहे.

सरकारी रोखे खरेदी–विक्री, व्याज वसुली, पेन्शन कलेक्शन व बँकिंगचे इतर सर्व व्यवहार केले जातात. बँक १ ते ४ वर्षें मुदतीसाठी कायम ठेवी स्वीकारते.

दराबाबत समक्ष चौकशी करावी.

पुणें कचेरी :— बुधवार घ. नं. ३६१-६२ पासोड्या विठोबानजिक. फोन नं. २५७६.

—अधिक माहितीसाठी लिहा—

— बोर्ड ऑफ डायरेक्टर्स —

श्री. म. त्र्यं. शिंगरे, अध्यक्ष — न. भू. ना. पां. थोपटे, उपाध्यक्ष

श्री. गो. बा. देवी — श्री. बा. ग. धंदुके

हें पत्र पुणें पेठ शिवाजीनगर घ. नं. ९१५/१ आर्यभूषण छापखान्यांत केशव गणेश शारंगपाणी यांनी छापिलें व श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनीं 'दुर्गाधिवास' ८२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. डेक्कन जिमखाना) पुणें ४ येथें प्रसिद्ध केलें.